

Technologie, odposlechy a tajné služby

16.6.2026 - | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Historik Ústavu pro studium totalitních režimů Daniel Povolný se vrátil z mezinárodní konference Technology in the Service of Eastern Bloc State Security Organs, která se uskutečnila ve Varšavě a byla organizována Archivem Instytutu Pamięci Narodowej. Na setkání odborníků z řady evropských zemí představil příspěvek věnovaný prostorovým odposlechům Státní bezpečnosti v 50. a 60. letech. V rozhovoru hodnotí význam konference, proměny zpravodajských technologií i připravovanou listopadovou konferenci Ústavu pro studium totalitních režimů v Lichtenštejnském paláci.

Nedávno jste vystoupil na mezinárodní konferenci ve Varšavě věnované technologiím používaným bezpečnostními a zpravodajskými službami sovětského bloku. Jaký byl její hlavní přínos?

Konference ukázala, jak se v období studené války rozvíjely technické prostředky používané zpravodajskými službami východního bloku, zvláště v Polsku, odkud byla logicky většina přednášejících. Často si představujeme, že komunistické režimy pracovaly především prostřednictvím sítě agentů a informátorů, ale důležitou roli hrály i technologie. Ať už šlo o prostorové odposlechy, odposlechy telefonní, tajné fotografování a filmování, nebo prověrku korespondence. Východoevropské tajné služby se snažily držet krok s těmi západními. Přestože průběžně technicky zaostávaly a musely si vypomáhat nákupy komerční techniky na Západě, nebo přímo průmyslovou špionáží a tzv. reverzním inženýrstvím, k monitorování společnosti v jejich zemích taková úroveň operativní techniky plně postačovala a pro občany byla obtížně zjištělná.

Čemu jste se ve svém příspěvku věnoval?

Zaměřil jsem se na srovnání metod prostorových odposlechů, které Státní bezpečnost používala v 50. a 60. letech minulého století. Bylo zajímavé zjistit, jaký posun nastal zhruba mezi léty 1950–1967. Po technické stránce se díky miniaturizaci mohly vyrábět menší, a přitom výkonnější odposlechy, ale i jak sám po letech přiznal bývalý náčelník operativní techniky plk. Jan Bokr, Státní bezpečnost přestala držet krok s technologickou úrovní Západu ještě v 50. letech 20. století. Na druhé straně se zásadním způsobem zlepšilo úřadování. Oproti „divokému“ začátku padesátých let, kdy se leccos řešilo ústně a po telefonu a do spisu se to tak nedostalo, díky byrokracii máme z šedesátých let daleko přesnější představu, jak bylo obyvatelstvo kontrolováno. Je pozoruhodné, že zatímco v padesátých letech, pokud výstupy operativní techniky nepotvrdily podezření na protistátní činnost, byly ignorovány, tak v letech šedesátých mohly sledovaného člověka prakticky zcela očistit. Svým způsobem tedy operativní technika, byť se jednalo o protiústavní zásah do občanských práv, „pomáhala,“ pokud se ovšem tímto způsobem nepřišlo např. na kriminální činnost daného občana.

Překvapilo vás během konference něco?

Dá se říct, že to byla úroveň polské Służby Bezpieczeństwa ohledně operativní techniky, protože v pramenech Státní bezpečnosti, pokud se už vůbec o ní mluví, není to příliš v pozitivním duchu. Z prezentací polských kolegů také vyplynulo, že se u nich dochovaly zajímavé obrazové materiály, které nám, bohužel, zcela chybí, nebo nejsou dochovány v takovém množství a kvalitě.

„Zpravodajské a bezpečnostní složky byly jedním z klíčových

nástrojů, jimiž komunistické režimy udržovaly kontrolu nad společností.“

Proč je důležité věnovat se dnes výzkumu zpravodajských služeb a bezpečnostních aparátů komunistických režimů?

Bez znalosti fungování těchto institucí nelze plně pochopit mechanismy moci v totalitních režimech. Zpravodajské a bezpečnostní složky byly jedním z klíčových nástrojů, jimiž komunistické režimy udržovaly kontrolu nad společností. Studium jejich činnosti nám umožňuje lépe porozumět nejen minulosti, ale i tomu, jakou roli mohou sehrávat technologie při sledování a kontrole občanů obecně.

Ve Varšavě zazněla řada příspěvků z různých zemí. Je mezinárodní spolupráce pro historický výzkum důležitá?

To zcela určitě je. Není to jen o tom, že si uvědomíte limity pramenů z domácích zdrojů, tedy zmíněnou vyšší úroveň Szluzby Bezpieczeństwa, ale i možnost objevit za hranicemi to, co se u nás nedochovalo a zpětně to zasadit do souvislostí. Navíc jde i o vzájemnou spolupráci mezi tajnými službami sovětského bloku. Teprve, když srovnáte pohledy z vícero stran, můžete se dobrat přesnějšího a plastičtějšího obrazu. Řeknu-li to obecně, pokud chceme porozumět jejich fungování, musíme spolupracovat s kolegy ze zahraničí, sdílet archivní poznatky a porovnávat zkušenosti. Takového konference tedy rovněž vytvářejí prostor pro vznik nových badatelských projektů, odborných partnerství a v neposlední řadě i přátelství.

Ústav pro studium totalitních režimů připravuje na listopad mezinárodní konferenci v Lichtenštejnském paláci. Co mohou návštěvníci očekávat?

Půjde o významné odborné setkání historiků, badatelů a dalších specialistů ze zahraničí i z České republiky zabývajících se fungováním totalitních režimů, a především jejich zpravodajských služeb. Konkrétně se chceme zaměřit na vojenské zpravodajské služby a jejich činnost v letech 1938–1989, ale budeme se věnovat i těm civilním. Chceme účastníkům konference nabídnout nejen nové výsledky výzkumu, ale také prostor pro debaty o tom, jak se proměňují metody historického bádání a jaké výzvy stojí před výzkumem bezpečnostních složek, zpravodajských služeb a represivních mechanismů 20. století.

Jaké pozvání byste adresoval zájemcům o dané téma?

Rád bych všechny zájemce pozval do Lichtenštejnského paláce na listopadovou konferenci Ústavu pro studium totalitních režimů Pro vlast, nebo pro stranu? Východ–Západ a jejich zpravodajský souboj během druhé světové války a studené války. Nabídne setkání s předními českými i zahraničními odborníky, představí nejnovější výsledky výzkumu a ukáže, že dějiny bezpečnostních a zpravodajských služeb nejsou uzavřenou kapitolou minulosti. Naopak, mnohá témata, která zkoumáme, mají své přesahy i do současnosti.

Pro vlast, nebo pro stranu?

Termín: Od 03. 11. 2026, 10:00 do 05. 11. 2026

Místo konání: Lichtenštejnský palác, U Sovových mlýnů 506/4, Praha 1

Cílem konference je přinést nové informace o činnosti československých vojenských zpravodajců v tomto složitém období, o jejich úspěších, ale i prohrách. Chceme se rovněž zabývat organizačním vývojem vojenské rozvědky a kontrarozvědky, jejich personální strukturou, vlivem vládnoucích politických stran na jejich práci, a také jejich pracovní spolupráci a osobními kontakty se spřátelenými zpravodajskými službami. V neposlední řadě se však zaměříme i na zpravodajské soupeření mezi velmocemi a supervelmocemi na mezinárodní úrovni. Přednáškové bloky budou doplněny podnětnými diskusemi s předními odborníky a dalším doprovodným programem. Z konference bude vydána publikace.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / Kryštof Fojtíček**

<https://www.ustrcr.cz/technologie-odposlechy-a-tajne-sluzby>